

הרב חיים דרוקמן

פירות ארץ ישראל

ראשי פרקים

- א. מקודש לקודש
- ב. לחם הארץ — מן
- ג. קדושת ארץ ישראל הנשפעת בפירותיה
- ד. כוחה של ציפיית ארץ ישראל
- ה. ארץ זבת חלב ודבש
- ו. ארץ ישראל — מרכז העולם
- ז. עם ישראל, ארץ ישראל ותורת ישראל

א. מקודש לקודש

בשמות טז, לה, בסוף פרשת המן נאמר:

ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ
נושבת, את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען.

מה פשר הכפילות?

עומדת על כך הגמרא בקידושין לח ע"א:

אי אפשר לומר "עד בואם אל ארץ נושבת" — שכבר נאמר "אל
קצה ארץ כנען", וא"א לומר "אל קצה ארץ כנען" — שהרי כבר
נאמר "עד בואם אל ארץ נושבת", הא כיצד? בשבעה באדר מת
משה ופסק מן מלירד, והיו מסתפקין ממנו שבכליהם עד ששה
עשר בניסן.

המן פסק לרדת בז' באדר עם פטירת משה, אבל נשאר מן בכלים ארבעים
יום, עד ט"ז בניסן. זאת אומרת: אין כאן כפילות, אלא מדובר בשני אירועים

הרב חיים דרוקמן

שונים. אחד שהתרחש עוד בהיותם בערבות מואב, והשני לאחר שעברו את הירדן¹.

אלא שלמרבה הפלא אותה כפילות קיימת גם בספר יהושע, כאשר מסופר על הפסקת המון, שבוע לאחר שעברו את הירדן ונכנסו לארץ. כך ביהושע ה, יא-יב:

...ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה. וישבות המון ממחרת באכלם מעבור הארץ, ולא היה עוד לבני ישראל מן, ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא.

ההדגשה כאן היא כפולה ומכופלת! אכלו מעבור הארץ ואז שבת המון. ושוב מודגש שלא היה עוד מן, ושוב חוזר הכתוב שאכלו מתבואת הארץ. מה פשר הכפילות?

על ענין זה עומד רבי משה אלשיך בפירושו ליהושע:

ראוי לשים לב למה תלה שביתת המון באכילה מעבור הארץ. ועוד אומר "ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא", כי הלוא מכל שכן שאכלו בשאר השנים, ומהו אומר בשנה ההיא? ויתכן עשה להם הוא יתברך בזה כאשר עשה בעמוד אש וענן, כי לא היה מש עמוד הענן עד בוא עמוד האש, כך לא הושבת המון עד אוכלם מעבור הארץ, והוא כי ביום סילוק משה רבנו ע"ה חדל מטר המון מן השמים, ומאשר לקטו ביום ההוא אכלו עד יום ט"ז בניסן.

והנה לא יבצר מהיות תבואה בערבות מואב שהיו יכולים לאכול בין סילוק משה לט"ז בניסן. אלא שרצה הקב"ה שיבואו מקודש לקודש, ועד אוכלם מעבור הארץ כנען, שהוא בט"ז בניסן אחר העומר, בירך את המון שיתקיים לאכול ממנו עד אוכלם כבר מעבור הארץ ואחר כך הושבת.

וזהו "וישבות המון ממחרת באכלם מעבור הארץ", ומאז — "לא היה עוד לבני ישראל מן". "לא ירד" לא נאמר, אלא — "לא היה". כי מאשר היה להם מיום סילוק משה רבנו ע"ה לא נתקיים עוד לזון ממנו.

1. לדעת רש"י "ארץ נושבת" היא ארץ ישראל שממערב לירדן, שהיא חשובה מארץ סיחון ועוג, ו"קצה ארץ כנען" זה ערבות מואב. בתוספות מובאת דעת יש מפרשים, ש"ארץ נושבת" זה עבר הירדן המזרחי שאחרי המדבר, ו"קצה ארץ כנען" זה מעברו המערבי של הירדן.

פירות ארץ ישראל

ולמה היה הדבר הזה שלא הושבת ונתקיים על דרך נס, כדי צורך כל ישראל מ' יום מה שלקטו ביום אחד? הלא הוא שעל ידי כך נמצא כי "ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא", שנכנסו מקדושת המן ללחם הארץ, ולא אכלו בשנה ההיא ביני וביני מדגן ערבות מואב.

מבאר האלשיך — הכפילות בכתוב איננה סתם כפילות, אלא יש כאן הדגשה שבני ישראל המשיכו לאכול מן שהוא קודש עד למחרת הפסח שאכלו מלחם הארץ שגם הוא קודש. לצורך כך עשה הקב"ה נס גדול; המן שהיה מתקלקל בדרך כלל אחרי יום אחד, החזיק מעמד ארבעים יום, וכל זה למרות שהיתה בערבות מואב תבואה ראויה לאכילה! אומר האלשיך: ההדגשה היא שעברו מקודש לקודש — מקדושת המן ללחם הארץ. **לחם הארץ הוא קודש!**

ב. לחם הארץ — מן

בענין זה כותב הרב אברהם אזולאי ב"חסד לאברהם" (מעין שלישי נהר כא):

הנה יש להקשות למה בארץ ישראל יגרע ממנו המן הרוחני? ויש לומר כי הטעם לזה הוא כי במדבר אין פירותיו כדאים לקבל את רוחניותה של הקדושה, כי אין גוף טמא נעשה כלי לקבל רוחניות הקדושה... ועל כן נתן להם הקדוש ברוך הוא המן מן השמים. אמנם פירות ארץ ישראל הם על ידי הקדושה, ואותה הרוחניות שהיה ראוי אל המן נתלבש בפירות הקדושים ההם, ועל כן לא היה מן בארץ ישראל כי אם במדבר.

בארץ ישראל לא היה צורך במן. רק במדבר היה צורך להוריד לחם מן השמים מפני שתבואת חוץ לארץ איננה מקבלת את רוחניות הקדושה. הרי אילו רצה הקב"ה, היה מצמיח תבואה במדבר בדרך נס במקום להוריד לחם מן השמים! אלא שהמדבר אין בו קדושה ופירותיו לא יהיו מסוגלים לקבל את רוחניות הקדושה, ועל כן היה צורך להוריד לחם קדוש מן השמים. מה שאין כן בארץ ישראל! פירות ארץ ישראל גדלים באופן טבעי במקום קדוש, ועל כן יש בהם רוחניות הקדושה בדרך הטבע, כפי שהיתה במן שירד מן השמים. מה שצומח מאדמת ארץ ישראל זה, לאמיתו של דבר, מן.

דברים דומים אומר גם החתם סופר. על הכתוב בתחילת פרשת השמיטה "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לד', שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה, ובשנה השביעית

הרב חיים דרוקמן

שבת שבתון יהיה לארץ שבת לד'... (ויקרא כה, ב-ד), מקשה החתם סופר (חת"ס על פרשת בהר):

יש לדקדק דהוי ליה להתחיל "שש שנים תזרע ובשנה השביעית תשבות". ועוד יש לדקדק הכא קאמר "שבת לד'", ובשנה השביעית "שבת שבתון יהיה לארץ".

למה פתח הכתוב "ושבתה הארץ שבת לד'" לפני "שש שנים תזרע"? הרי קודם סופרים שש ורק אחר כך באה שנת השמיטה. ומדוע בתחילה מכונה השמיטה "שבת" ואחר כך "שבת שבתון"?

ויש לומר דבישר לישראל כי מיד בבואם לארץ ישראל לא תוסיף הארץ תת כוחה הגשמית להם כי אם שפעת א-לוה ממעל היא תושפע על הארץ להוציא צמחה, כעין מן שבמדבר... ועל כן אמר ובשרם, שמיד בבואם אל הארץ תשבות הארץ שבת לד', כי לא תוסיף תת כוחה הגשמי כמו עד עתה, אלא כל השש שנים יהיה כל פריה קודש, חלק א-לוה ממעל, ובשנה השביעית יהיה שבת שבתון. כפל יהיה, שבת גם לאותו השבתון...

בארץ ישראל שש שנות המעשה זה שבת לד'. האוכל שארץ ישראל נותנת זה לא סתם אוכל פשוט, גשמי — זהו אוכל שמקורו ב"שפעת א-לוה ממעל" המושפעת על הארץ שתוציא צמחה, כעין מן שבמדבר. ובשנה השביעית הקדושה היא כפולה — "שבת שבתון".

ג. קדושת ארץ ישראל הנשפעת בפירותיה

בהקשר עם ברכת מעין שלש מביא הטור אורח חיים סי' רח:

...ויש אומרים "ונאכל מפריה ונשבע מטובה", ואין לאומרו, שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה, אלא לקיים המצוות התלויות בה...

מעיר על כך הב"ח:

תימה! הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה, היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ... ועל כן, ניחא שאנו מכניסין בברכה זו "ונאכל מפריה ונשבע מטובה", כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה, ונשבע מטובתה.

פירות ארץ ישראל יש בהם קדושה, פירות ארץ ישראל יונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ. כשאנו אוכלים מפירות ארץ ישראל, אין זה

פירות ארץ ישראל

אוכל גשמי בלבד, יש בזה קדושה! בפירות ארץ ישראל, מלבד הויטמינים הרגילים, יש גם ויטמין של קדושה. על כן טוב שישתוקק כל יהודי לחיות בארץ ישראל, בארץ הקודש, שהקדושה מתגלה במציאות הארצית שבה, שהקדושה מתגלה בפירותיה.

ד. כוחה של ציפיית ארץ ישראל

כותב הראי"ה קוק באורות הקודש ח"ג, דרך הקודש, פרישות לב, עמ' רצה:

המאכל של ארץ ישראל מקדש בפנימיותו ואינו מגשם כי אם בחיצוניותו, אבל ממאכלי חוץ לארץ צריכים להזהר. ולפי רוב הצפיה לארץ ישראל מתעלה המאכל שבחוץ לארץ גם כן.

יש הבדל בין המאכל של ארץ ישראל לבין המאכל של חוץ לארץ. המאכל של ארץ ישראל לעיני בשר הוא גשמי; הוא מגושם בחיצוניותו אבל הוא מקודש בפנימיותו. אבל ממאכלי חוץ לארץ צריכים להזהר; מאכלי חוץ הם אמנם גשמיים, אך תקנה יש להם — ולפי רוב הצפיה לארץ ישראל מתעלה המאכל שבחוץ לארץ גם כן. יש מדרגות בקדושה. ככל שיהודים יש בהם יותר ציפיה לארץ ישראל, כך גם המאכל שהם אוכלים בחוץ לארץ מתעלה על ידי כך.

ומסביר הרב, כיצד למעשה מתרבה הצפיה לארץ ישראל:

וזהו סוד הזכרת ירושלים ב"על נהרות בבל" או ב"שיר המעלות שובה" בכל סעודה. צפית ארץ ישראל הבאה תכף למזון מעדנת את המאכל שבחוץ לארץ, ועושה אותו קרוב לעילוי של ארץ ישראל.

טעם המנהג לומר פרקי תהלים אלה לפני ברכת המזון בכל סעודה הוא כדי להגביר את הצפיה לארץ ישראל, ועל ידי כך לרומם את המאכל של חוץ לארץ מגשמיותו ולקרבו למדרגת המאכל של ארץ ישראל.

ומוסיף הרב להסביר מדוע גם בארץ ישראל מועילה אמירת מזמורים אלו:

גם בארץ ישראל, מפני התמעטות הקדושה שעל ידי החורבן יש הגשמה לפי הערך במאכל, שעולה ומתרחן על ידי צפית הישועה המובלטת במזמורים האמורים.

כלומר, אף על פי שבעקבות החורבן נתמעטה הקדושה בארץ ישראל בכלל, ובהתאמה גם נתגבר הצד הגשמי שבמאכל, על ידי ציפית הישועה המובלטת במזמורים האמורים מתגבר בחזרה הצד הרוחני שבמאכל, והוא עולה ומתרחן (=הופך לרוחני).

הרב חיים דרוקמן

בהקשר זה יש להזכיר את המשנה בסוטה ט, יב:

רבי שמעון בן גמליאל אומר: העיד רבי יהושע — מיום שחרב בית המקדש... ניטל טעם הפירות.

אחרי החורבן הפירות אינם אותם פירות, מפני שהתמעטות הקדושה גרמה להתגברות הצד החיצוני הגשמי של הפירות על הצד הפנימי הרוחני, עד כדי כך שנפגם טעמם האמיתי. על ידי הציפיה לישועה המאכל מתעלה ומתרחן, וכך ניתן לטעום בפירות טעם קרוב לטעמם המקורי.

להבנת דברי הרב, שגם בחוץ לארץ אפשר להתקרב למדרגת ארץ ישראל על ידי הציפיה לארץ ישראל, נביא שתי דוגמאות.

בגמרא בברכות ח ע"א מובאים דברי רבי יוחנן:

אמרו ליה לר' יוחנן: איכא סבי בבבל. תמה ואמר: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה" כתיב, אבל בחוצה לארץ לא! כיון דאמרי ליה: מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דאהני להו.

בית הכנסת בחוץ לארץ זה מעין ארץ ישראל, יש בזה איזו מדרגה מסויימת של ארץ ישראל. התפילה כולה היא כיסופים לארץ ישראל, ומי שמשכימים ומעריבים לבית הכנסת מתוך ציפיה גדולה לארץ ישראל, זוכים לטעום מקדושת ארץ ישראל גם בחוץ לארץ.

דוגמה שניה נביא מהראי"ה קוק עצמו:

כאשר היה בלונדון חיבר ספר קטנטן בכמות ששמו 'ריש מילין'; ספר עמוק מאוד, כולו סוד. ומספר הרב ד"ר יצחק אפשטיין ז"ל, שראה את הרב מעיין בספר הזה הרבה אחרי שיצא לאור, וכששאל לפשר הדבר, ענה לו הרב, שכאשר כתב את הספר היה מועבר רוחנית לארץ ישראל, ובכוח קדושת ארץ ישראל כתב אותו, ועתה הוא מעיין בו כדי לידבק בקדושת ארץ ישראל.

לאחר פטירתו של הרב יעקב משה חרל"פ, פורסמה אגרת שהוא כתב לרא"ה קוק לאחר שקיבל לידיו את הספר 'ריש מילין'. כך כתב הרי"מ חרל"פ, הד הרים עמ' עה:

...וביום שביעי של פסח קיבלתי ממר אביו, הרב שליט"א (אביו של הרב שהיה בירושלים), את הספר הנשגב והקדוש "ראש מילין". ואם כי עוד לא זכיתי לעבור עליו בעיון, כי עמוק הוא, לא אוכל להתאפק מלהעלות פה את אשר רחש לבבי בעת שהסתכלתי בו. "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית א-להים וזה שער השמים", לא נוכל לאמר אחרת, בלתי אשר

פירות ארץ ישראל

ממרום המקדש, בית קדשי הקדשים עד מקום מגורו של הדרת
גאונו שליט"א בלונדון, מופנה מקום מאויר הטמא של אויר חוץ
לארץ, וצינור קדוש של אוירא דכיא וקדישא שופע עליו תדירא...

הרי זה פלא! מה שהרב עצמו ענה לרב ד"ר אפשטיין, הרגיש הרב חרל"פ
כאשר דפדף בספר. מה שחשוב לעניינו הוא ההבנה כי כאשר הרב כותב
שאפשר גם בחו"ל לטעום מקדושת ארץ ישראל, זוהי מציאות חיה! כמובן, כל
אחד ואחד לפי מדרגתו.

ה. ארץ זבת חלב ודבש

כפי שראינו, קדושת ארץ ישראל היא מציאות חיה, אף על פי שבעיני בשר
אין רואים זאת. בעיני בשר אין רואים שום הבדל חיצוני בין יהודי לגוי
ובין ארץ ישראל לחוץ לארץ, ואף על פי כן, ההבדל הוא מהותי; ארץ ישראל
יש בה קדושה, וקדושה זו קיימת גם בפירות ארץ ישראל.

בתורה נזכר לא אחת, ביחס לארץ ישראל הביטוי "ארץ זבת חלב ודבש",
וממבט ראשון נדמה כי ביטוי זה מבטא שפע כלכלי בלבד. מדוע, אם כן,
בחרה התורה להשתמש דווקא בביטוי זה לתאר בו את ארץ ישראל?

אומר החתם סופר בחידושו לחולין ודף ע"ב בחת"ס:

והנה שבח ארץ ישראל "זבת חלב ודבש", עם שהוא כפשוטו בלי
ספק, מכל מקום זה התואר מורה עוד קדושת הארץ ופירותיה,
כי הם מולידים קדושה בנפש האוכל אותם, ומוסיפים אהבה
ודבקות בד'. כי התורה הברורה בלי סיג ופסולת נקראת "דבש
וחלב תחת לשונך"... כן פירות ארץ ישראל! ולרמז לדבר **זבת חלב**
ודבש סופי תיבות — אותיות **שבת**, כי בכל מאכליה קדושה כמו
סעודת שבת...

פירות ארץ ישראל מולידים קדושה בנפש! פירות ארץ ישראל מוסיפים אהבה
ודבקות בד'! כבר ראינו לעיל את דברי החתם סופר על שפעת א-לוה ממעל
הנשפעת על הארץ להוציא צמחה, וכאן מברר החתם סופר כי לא מדובר
בדבר תאורטי אלא בתכונה ממשית, המשפיעה על הנפש!

עוד לפני שזכיתי לראות את דברי החתם סופר הללו, שמעתי לא אחת ממורי
ורבי הרב צבי יהודה הכהן קוק, שהביטוי "ארץ זבת חלב ודבש" מבטא את
ייחודה של ארץ ישראל, לא רק מהבחינה הכלכלית אלא גם מהבחינה
הרוחנית, הערכית. כיצד? חלב ודבש ממבט ראשון נראים כאסורים, ואף על
פי כן התורה התירתם. ביחס לחלב ישנו דיון בגמרא בבכורות ו' ע"ב, האם
נאסר משום שדם נעכר ונעשה חלב או משום אבר מן החי, אך מכל מקום

הרב חיים דרוקמן

התורה התירתו. גם לגבי דבש, התירה התורה דבש דבורים, למרות הכלל שהיוצא מן הטהור – טהור, והיוצא מן הטמא – טמא. (ואע"פ שהתורה מדברת על דבש תמרים, דבש סתם משמע גם דבש דבורים.)

כלומר, מציאות ארצית שממבט ראשון נראית שלילית ומסוכנת, מציאות ארצית שממבט ראשון יש בה סכנה של דרדור, של שקיעה בחיי חומר, באה התורה ואומרת – לא, ארץ ישראל היא ארץ זבת חלב ודבש. ארץ ישראל יש בה קדושה, ארץ ישראל היא "ארץ הקודש", ארץ ישראל מרוממת את האדם לפסגות של קדושה עד כדי מדרגת הנבואה. "ארץ הקודש" – קדושה שקיימת במציאות הארצית. כלומר, מה שלמראה עיניים הוא שלילי, מסוכן ומדרדר, הוא הבסיס לחיי קודש. זוהי משמעות הביטוי "ארץ זבת חלב ודבש" ביחס לארץ ישראל – יש בה חיוב, יש בה קדושה, היא מרוממת.

עומד על כך הראי"ה קוק בסידורו, עולת ראי"ה ח"א עמ' מ, בביאורו לפסוק "והיה כי יביאך ד' אל ארץ הכנעני":

ארץ ישראל יש לה הסגולות החיות העליונות של יסוד הקדושה היותר עליונה המתגלה בעולם, שיש בכוחה להפוך את התוכן היותר רע והיותר מקולקל לטובה ולברכה. לפיכך שם הארץ הוא כנען, האיש המקולקל והמקולל, אוצר הכיעור והזוהמה והשיפלות האנושית... והיחס של הכנעניות של הארץ כולה – מסר ונתנה לך, בכוחך למזגו, להופכו ולהעלותו אל מרום הקודש...

ארץ הכנעני הופכת להיות ארץ הקודש. לא במקרה אומרת כאן התורה ארץ הכנעני, כי הקב"ה מביא אותנו אל ארץ הכנעני, ובהיותנו בה הופכת ארץ הכנעני להיות ארץ הקודש. זו המציאות האמיתית של ארץ ישראל.

ו. ארץ ישראל – מרכז העולם

על דברי שלמה המלך "עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי" (קהלת ב, ה), אומרים חז"ל במדרש תנחומא (בובר), קדושים י:

וכי כל בני אדם אינם נוטעים כל מה שהם מבקשים? כל מה שיטע אדם בארץ הוא עושה! בין פלפלים ובין כל דבר, אם יטע אדם הן עושין! אלא שאין אדם יודע מקום של נטיעה ונטיעה היכן היא ניטעת, אבל שלמה שהיה חכם נטע כל מיני אילנות, [שנאמר "עשיתי לי גנות ופרדסים ונתתי בהם עץ כל פרי"]. אמר ר' ינאי: אפילו פלפלין נטע שלמה, וכיצד היה נוטען? אלא שלמה

פירות ארץ ישראל

היה חכם, והיה יודע עיקר משתיתו של עולם מנין — "מציון מכלל יופי א-להים הופיע" (תהלים נ, ב), מציון נשתכלל כל העולם כולו. למה נקראת אבן שתיה — שממנה הושתת העולם. והיה שלמה המלך יודע איזה גיד הולך לכוש, ונטע עליו פלפלין ומיד היו עושיין. הרי מה שהוא אומר "נטעתי בהם עץ כל פרי".

דבר אחר: "נטעתי בהם" וגו' — כשם שהטיבור הזה נתון באמצע האיש, כך ארץ ישראל טיבורו של עולם, שנאמר "יושבי על טבור הארץ" (יחזקאל לח, יב). ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם וירושלים באמצע ארץ ישראל, ובית המקדש באמצע ירושלים, וההיכל באמצע בית המקדש, והארון באמצע ההיכל, והאבן שתיה לפני ההיכל, שממנה הושתת העולם. שלמה, שהיה חכם עמד על השורשין היוצאין ממנה לכל העולם ונטע בהם כל מיני אילנות, לפיכך אמר — "עשיתי לי גנות ופרדסים".

בפשטות — הכל מתומצת בארץ ישראל. הפלפלים שצומחים בכוש, זה על ידי גיד שבא מארץ ישראל. צומת הגידים זה ארץ ישראל. לכל ארץ יש את הצמחים המיוחדים לה, אך הכל מקורו בארץ ישראל, ומארץ ישראל מתפשט כל מין למקומו. שלמה המלך ידע למצוא בארץ ישראל את השורש לכל מין ומין. ארץ ישראל היא מרכז העולם, לא במובן הגאוגרפי (כשם שירושלים איננה באמצע ארץ ישראל, ובית המקדש איננו באמצע ירושלים מבחינה גאוגרפית) אלא שהיא עיקרו ומקורו של העולם; כאן יסוד הכל, כאן תמצית הכל.

רש"י בקהלת מתמצת את הענין:

שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ, איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלין, איזה הולך לארץ חרובין ונטע בו חרובין. שכל גידי הארצות באים לציון שמשם משתיתו של עולם שנאמר "מציון מכלל יופי"...

למעשה, במובן הפשוט ביותר דברי המדרש נראים במציאות, וידועים לכל. ארץ ישראל היא צומת של שלש יבשות — אסיה, אפריקה ואירופה, ובארץ ישראל קיימים צורות נוף רבות ומגוונות ואקלימים רבים ומגוונים. ישנם איזורים הרריים ואיזורי גבעות, שפלות ומישורים, עמקים ובקעות, ערבות ומדבריות, וחופי ים ונהרות. לכן בארץ ישראל יכולים לגדול כל הפירות, ולא רק בחממות אלא בטבע, באיזורים השונים של הארץ. ישנן ארצות בעולם שיש בהן אקלים אחד בלבד, אקלים כזה או אקלים אחר, יש ארץ הררית, ארץ מישור וכו', ובארץ ישראל ישנם במציאות כל סוגי האקלים. זהו הפן הפשוט ביותר של דברי חז"ל אלה, והוא ידוע ונראה לעין כל.

הרב חיים דרוקמן

אבל הדברים הם דברים מהותיים מאוד. כשם שעם ישראל הוא לב שבאומות כך ארץ ישראל היא לב שבארצות. זוהי מציאות. ואת הדברים האלה אומרים חז"ל (זוהר פנחס רכא ע"ב):

...ישראל עבד לון קודשא בריך הוא לבא דכל עלמא, והכי אינון ישראל בין שאר עמין כלבא בין שייפין, כמה דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפילו רגעא חדא בלא לבא, הכי עמין כלהו לא יכלין למיקם בעלמא בלא ישראל. ואוף הכי ירושלם בגו שאר ארעאן כלבא בגו שייפין, ועל דא איהי באמצעייתא דכולי עלמא כלבא גו שייפין...

[תרגום: הקב"ה עשה את ישראל לב לכל העולם, וכך הם ישראל בין שאר העמים כלב בין האיברים. כמו שהאיברים אינם יכולים להתקיים בעולם אפילו רגע אחד בלי הלב, כך העמים כולם לא יכולים להתקיים בעולם בלי ישראל. וכך גם ירושלים בתוך שאר הארצות כלב בין האיברים, ועל כן היא האמצע של כל העולם כמו הלב בין האיברים.]

עם ישראל הוא הלב, הוא מקור החיות של כל האנושות כולה במונן האמיתי, של חיי אמת. כך גם ארץ ישראל, שפסגתה ירושלים, היא מקור החיות של כל הארצות.

ז. עם ישראל, ארץ ישראל ותורת ישראל

כותב הראי"ה קוק, אורות, עמ' קנא:

כל מה שנוגע לישראל ומהותו אינם דברים מוגבלים בחוג הפרטי המצומצם, אלא הם מרוכזים בחוג מיוחד, ומשפיעים מתוך המרכז על ההיקף כולו.

ישראל בעמים, ארץ ישראל בארצות ותורת ישראל בתורות ובאמונות כולן, הינם שלשה מרכזים, שאוצרות חיים ואורות עולמים גנוזים בהם להיות מזינים את כל העולם כולו, מעלים ומקדשים אותו.

ישראל בתור אומה מיוחדת, ברוכה בעומק קדושתה ושאיפתה הא-להית, משפיע הוא על כל ההיקף של כל העמים כולם, לעדן את הנשמה הלאומית שבכל עם, ולקרר את העמים כולם בכוחו למעמד יותר נשגב ויותר אצילי.

ארץ ישראל עומדת להשפיע, מכוח יסוד תרבותה ומפעולתה על

פירות ארץ ישראל

החיים השוכנים בה, על כל הארצות כולן, לעדנם ולרוממם, ולקרבתם אל תכלית הווייתם.

תורת ישראל עומדת להופיע אור גדול מתוכה על כל השטף של רוחות האמונה השונות, אצל עמים וקיבוצים שונים, להסיר מהם כל סיג וטפל, ולהאיר אותם באור הקודש והטהרה הא-להית. "והסירותי דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו, ונשאר גם הוא לא-להינו, והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבוסי".

כל מה שנוגע לישראל ומהותו אינו מתייחס רק לחוג המצומצם של עם ישראל, אלא מתוך המרכז משפיע על העולם כולו, כמו הלב שמשפיע על הגוף כולו. עם ישראל, ארץ ישראל ותורת ישראל הם שלושה מרכזים שמשפיעים על העולם כולו, כל אחד בתחומו, ומאוצרות החיים ואורות עולמים הגנוזים בהם הם מזינים את העולם כולו, מעלים ומקדשים אותו.

שלושת המרכזים משפיעים כל אחד בתחומו, אך השפעתם המלאה היא רק כאשר הם מרוכזים יחד, ואז הם משפיעים יחד על העולם כולו. השפעתו של עם ישראל על העמים כולם היא שלמה, רק כאשר הוא חי בארץ ישראל, המשפיעה מכוח יסוד תרבותה ומפעולתה על החיים השוכנים בה. לכל ארץ יש השפעה על עיצוב האופי של אלה שחיים בתוכה. ארץ ישראל, בקדושתה המהותית, המציאותית, הממשית היא משפיעה על עם ישראל שחי בה, ומתוך כך ההשפעה על כל הארצות כולן.

תורת ישראל משפיעה על האמונות כולן מפני שהאמונות כולן נעוצות בצמאון הפנימי לא-ל חי. כך כותב רבי שלמה אבן גבירול בכתר מלכות ומהדורת זיידמן, עמ' יח):

אתה א-לוה,

וכל היצורים עבדיך ועובדיך,

ולא יחסר כבודך,

בגלל עובדי בלעדיך, —

כי כוונת כולם להגיע עדיך.

כולם באמת רוצים להגיע אליך, הם רק תועים בדרך. תורת ישראל באה להאיר להם את דרך האמת, להסיר מהם כל סיג וטפל ולהאיר אותם באור הקודש והטהרה הא-להית. ועל זה מובא הפסוק "והסרת דמיו מפיו ושקציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לא-להינו" (זכריה ט, ז); אחרי שאתה מסיר את דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו אז ישאר גם הוא לא-להינו.

הרב חיים דרוקמן

יוצא, שעם ישראל שחי בארץ ישראל מיועד להאיר לכל באי עולם, לכל האנושות ולכל הארצות, ולהעלות את כולם לדרך האמת הא-להית. קדושת ישראל איננה מנותקת מן העולם והמציאות, איננה קדושה שהיא בשמים בלבד, אלא היא משפיעה על המציאות הארצית כולה. **ארץ** הקודש – הקדושה מתגלית במציאות הארצית, הגשמית; פירות ארץ ישראל יונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ. אנחנו חיים על הארץ, וזיכה אותנו הקב"ה בקדושה שמתגלה בארץ, קדושה שמתגלה במציאות הארצית של ארץ ישראל, וממנה ועל ידה הארה והדרכה והעלאה לכל העולם כולו.